

історії. Український фольклор містить в собі комплекс духовної сутності народного життя, світосприймання та естетичних ідеалів народу, моральних норм і служить важливою культурною базою освоєння культурних цінностей з метою виховання підрастаючого покоління.

Виховання дітей на основі народної культурної спадщини має важливе значення для підрастаючого покоління, створюючи можливості для творчого розвитку дітей. Отже майбутнє нашої Вітчизни залежить від вивчення молодим поколінням. Відкриття вчителем доступу до невичерпного джерела народної мудрості, тісно пов'язаної з народним культурним досвідом, який відображає особливості різних періодів історії життя народу.

Література

1. Авдієвський А.Т. Хрестоматія з музики для дітей молодшого шкільного віку (1-4 класи): навч. посіб. / А.Т.Авдієвський, А.Г.Болгарський. – К.: РННЦ «ДІНІТ», 2000. – 83 с.
2. Грица С. В ім'я збереження фольклору // Фольклор у просторі та часі / С.Грица. – Тернопіль, 2000. – С. 170-175.
3. Губіак В. Виховання учнів на засадах народної творчості і фольклору / В.Губіак // Рідна школа. – 1999. – № 11. – С. 9-10.
4. Іваницький А. Український музичний фольклор / А.Іваницький. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 320 с.
5. Лановик З., Лановик М. Усна народна творчість: Підручник / З.Лановик. – К.: Освіта, 2001. – 595 с.
6. Лобова О.В. Музика. Підручник для 4 класу / О.В.Лобова. – К.: Школяр, 2004. – 143 с.
7. Росовецький С. Український фольклор у теоретичному висвітленні / С.Росовецький // Частина I. Теорія фольклору. Посібник для університетів. – К.: Вид-во Укр. філософічного центру. – 2005. – 228 с.
8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // В.О.Сухомлинський. – К.: рад. школа, 1977. – С. 50-54.
9. Палюк О. Формування морально-естетичного світогляду засобами народно-декоративного та музичного мистецтва: автореф. дис. канд.пед.наук: 13.00.05 / О.Палюк; нац. пед. ун-т ім.М.П.Драгома

УДК 373.3.015.31:7(07)

А. Перевертень,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A.Pereverten
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF YOUNGER STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Анотація. Сьогодні, в умовах величезних змін у соціальному, економічному та політичному житті України – постала проблема радикальної перебудови у сфері освіти та виховання, мета якої – формувати конкурентно-здібну, творчу особистість, яка спроможна до самовизначення, до самореалізації та самовдосконалення. У статті розглянуто поняття розвиток творчих здібностей молодших школярів, головні завдання освіти на сучасному етапі та проблеми формування творчої особистості.

Abstract. Today, in the conditions of huge changes in the social, economic and political life of Ukraine there is a problem of radical restructuring in the field of education and upbringing, the purpose of which is to form a competitive, creative person capable of self – determination, self-realization and self-improvement. The article deals with the concept of the development of creative abilities of younger students, the main tasks of education at the present stage and the problems of formation of creative personality.

Ключові слова: гра; здібності; навички; розвиток; спостереження; творчість; творча особистість; уміння.

Key words: game; abilities; skills; development; observation; creativity; creative personality; ability.

Постановка проблеми. Творчість – це норма дитячого розвитку, притаманна дитині з раннього віку, це сфера її свободи і розкритості як індивідуальності. Тому привабливість вільного творення кожна дитина має неодмінно відчувати й пережити у своєму житті якомога раніше. Саме початкова ланка загальноосвітньої школи розв'язує завдання виховувати дітей засобами мистецтв, всебічно сприяє розвитку природних задатків та творчих здібностей школярів.

Одне з головних завдань освіти на сучасному етапі – формувати покоління, здатні навчатися протягом життя. Освітнє середовище повинне відповідати сучасним суспільним запитам і потребам

суб'єктів навчання. У Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що «система освіти має забезпечувати підтримку обдарованих дітей і молоді, розвиток у них творчих здібностей, формування навичок самоосвіти і самореалізації особистості» [4]

Головна проблема формування творчої особистості полягає у подоланні суперечностей між здатністю до створення нового творчого продукту, використавши досвід нагромадження знань, умінь і навичок

Л. Горюнова підкреслює, що творчість – це вища форма активності і самостійності в діяльності людини, що містить елемент нового, передбачає оригінальну і високопродуктивну діяльність, здатність до розв'язання проблемних ситуацій, продуктивну уяву у сполученні з критичним ставленням до досягнутих результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні положення педагогічної освіти і виховання, питання розвитку творчих здібностей молодших школярів вивчали П.П. Блонський, О.В. Духнович, Я.А. Коменський, С.Ф. Русова, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський та ін. також працювали із проблемою розвитку творчих здібностей особистості. В.І. Андреев, Г.О. Балл, Д.Б. Богоявленська, М.С. Лейтес, О.М. Лук, Я.О. Пономарьов, Г.С. Костюк, О.І. Кульчицька, М.О. Холодна, та ін. більшу увагу приділяли виявленню й підтримці загальної обдарованості дітей та творчих здібностей у багатьох видах діяльності. Деяким науковцям вдалось глибше дослідити проблему творчих здібностей у конкретних видах творчості: педагогічній (Н.В.Кузьміна), організаторській (Л.І. Уманська), музичній (Б.М.Теплов), математичній (В.О.Крутецький), технічній (П.М.Якобсон, В.О.Моляко), образотворчого мистецтва (В.І. Кириєнко).

Мета статті – дослідити питання розвитку творчих здібностей молодших школярів в педагогічному аспекті.

Виклад основного матеріалу. У педагогічному словнику С.У. Гончаренко – творчість трактується: «як свідомо, цілеспрямована, активна діяльність людини, спрямована на пізнання та перетворення дійсності, створення нових, оригінальних предметів, витворів тощо, які ніколи ще не існували, з метою вдосконалення матеріального та духовного життя суспільства.»

Творчі здібності – це якості й властивості особистості, які виявляються у синтезі мотиваційної, інтелектуальної, організаційної та комунікативної сторін творчої діяльності, від яких залежить можливість та рівень її успіху [2, с. 199]. На думку О.М. Лука творчі здібності можна поділити на такі групи: розумові здібності; здібності, пов'язані з темпераментом (емоційність); здібності, пов'язані з мотивацією [3, с. 27].

Початкова освіта – це перший освітній рівень, який закладає фундамент загальноосвітньої підготовки школярів. В.О. Сухомлинський прагнув, щоб початкова школа стала —школою мислення, фундаментом творчих розумових сил учнів|| [6, с. 51]. Тому пріоритетне завдання навчання у початковій школі на сучасному етапі – закласти основу для всебічного розвитку дитини, забезпечити подальше становлення особистості, розвиток її розумових здібностей і, в першу чергу, навчити дітей самостійно і творчо мислити. Школа для дитини є першим соціальним інститутом, де відбувається і опанування культурним досвідом людства і творче перетворення його. Тому потрібно закласти у свідомість школяра переконання, що творчість є цінним і найвищим даром людині, який саме і робить людину людиною. Початкова школа традиційно вважається школою умінь, провідними з яких є оволодіння читанням, писанням, лічбою [7].

Розвиток творчих здібностей необхідно розпочинати з ранніх років, враховуючи наявні нахили дитини. Чим раніше починається розвиток здібностей, талантів, тим більше шансів на їх розкриття. У дитячому віці учень більше здібний до творчості, ніж у зрілому, тому що на нього не впливають різного виду стереотипи. Ось чому слід приділяти велику увагу навчально-виховному процесу початкової школи, основним елементом якого був і залишається урок, але в системі особистісно-орієнтованого навчання потрібно істотно змінити його функції, форму організації.

Сьогодні, в умовах величезних змін у соціальному, економічному та політичному житті України – постала проблема радикальної перебудови у сфері освіти та виховання, мета якої – формувати конкурентно-здібну, творчу особистість, яка спроможна до самовизначення, до самореалізації та самовдосконалення.

Рівень творчості дітей молодшого шкільного віку, як правило, залежить від тих навичок, яких дитина дошкільного віку набула в іграх, спілкуванні з оточуючими, продуктивних видах діяльності. Тому індивідуальні відмінності дітей, які спостерігає вчитель першого класу, вже досить значні. Кожний погляд на творчість дітей дошкільного віку, порівняно з шкільним, дає всі підстави твердити про значне згасання творчих можливостей школярів по відношенню до дошкільників. Дійсно, потрапивши до школи, дитина значною мірою втрачає ту свободу, яка дозволена, це по-перше, а по-друге, у школі дещо втрачається можливість для ігрової діяльності дітей, фантазування, особистого пізнання світу, тощо. Шкільне навчання обмежує й час. Більшу частину його дитина мусить

витрачати на навчання. Отже, для більшості дітей творчість і творче мислення змінюються шаблонним вивченням навчальних предметів. Однак, указані обмеження не позбавляють дитину творчості, вони лише дещо її стримують. Творчість дітях у шкільному віці може набувати таких своїх проявів, що не завжди стають зрозумілими для вчителя: учні, які мають високий творчий потенціал, протистоять суворій дисципліні, конформізму, вони схильні до незалежності, мають підвищене почуття гумору і гостріше реагують на несправедливість. Такі діти не сприймають суворо регламентованих занять, які повторюються і навіюють нудьгу. Але водночас, вони напрочуд допитливі та інтелектуально активні.

Дитина високої творчої спрямованості здатна з головою заглибитися в те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, іграх, використанні різних матеріалів, висловлює багато різних міркувань з приводу конкретної ситуації, здатна по-новому підійти до розв'язання певної проблеми. Творча дитина, як правило, енергійна, дотепна, відрізняється розвинутою пам'яттю і виявляє значну самостійність у думках і поведінці. Вік від 6 до 7 років – надзвичайно важливий період для дитини, коли формуються психологічні новоутворення, що дозволяють дитині оволодіти новим видом провідної діяльності – навчанням, тобто стати молодшим школярем. Пізнавальна діяльність мотивується допитливістю і бажанням спілкуватися з розумними людьми, тому основним завданням є формування пізнавальних мотивів. Принцип систематичної роботи над розвитком усіх учнів стає особливо значущий при роботі з 6-річними дітьми.

Найголовніше завдання вчителя в будь-якій ситуації – створити в класі творчу атмосферу, більше того, педагог повинен розуміти психологічну сутність цього процесу. Це насамперед не насильне навчання, а заохочення до пізнання, повага інтелектуальної сили дитини.

Ми як педагоги, маємо переслідувати головну мету – відродження національної еліти, забезпечення найсприятливіших умов для навчання дітей і розвитку їх творчих здібностей. Тому основною концептуальною метою в роботі вчителя є орієнтація на особистість, на формування і розвиток її творчої і пізнавальної активності. Проголосивши людину найвищою цінністю, наша держава стала на шлях втілення гуманістичних ідей у педагогічну теорію і практику. Тому навчання у сучасній школі має забезпечувати оптимальні передумови для самореалізації особистості школяра, розкриття усіх закладених у ній природних задатків, її здатності до свободи, відповідальності й творчості.

Кожна дитина по-своєму неповторна. Вона приходить у цей світ, щоб творити своє життя, знайти себе, само реалізуватися. Хтось здібний до музики, образотворчого мистецтва, художньої праці, хтось до математики, хтось пише вірші, оповідання. Скільки дітей – стільки й здібностей, які розвиток яких залежить від психолого-фізіологічних особливостей людини, соціального оточення, сім'ї та школи.

Тому, перед вчителем стоїть завдання не тільки повідомити матеріал і перевірити знання, а викликати відгук учнів щодо викладеної вчителями інформації. Найголовніше завдання вчителя в будь-якій ситуації – створити творчу атмосферу, яка заохочує до пізнання. Учні мають відчувати інтерес до нових знань, відкриттів, силу інтелектуальної та розумової діяльності та повагу до неї. Завдання вчителя полягає в умінні навчити дітей мислити, адже кожний педагог повинен виховувати розум учнів, без цього школа перестане бути школою. Треба прагнути зробити навчання не простішим, а зрозумілим та цікавим.

Учителю потрібно володіти спеціальною методикою розвитку творчих здібностей молодших школярів. Гра – один з найпоширеніших засобів і методів розвитку творчих здібностей. Вона не тільки є засобом зацікавлення школярів і створення – оптимістично-гуманної атмосфери, але й включає такі елементи як суперництво, лідерство, непередбаченість ситуацій, завзяття. Гра, як вид діяльності, є творчим процесом, тому при застосуванні такого методу формуються творчі здібності та паралельно розвиваються загальні. Різновиди гри на уроці можуть виконувати будь-які функції, домінуючою з яких є мотиваційна [5, с. 196].

Н. Будій досліджуючи проблему «Розвитку творчих здібностей молодших школярів у роботі над текстом на уроках української мови» подає наступні рекомендації для вчителів щодо організації методичної роботи в даному напрямку:

1. Організувати спостереження. Молодші школярі «дивляться», але «не бачать». Потрібно акцентувати увагу дітей на суттєвому, новому, тому, що робить працю оригінальною.

2. Впроваджувати в практику навчання природознавства уроки мислення серед природи, на яких розвиваються творчі здібності дітей.

3. Стимулювати творчу уяву. Діти яскраво сприймають світ, для них характерна особлива емоційність уяви. Потрібно допомогти зрозуміти побачене, почуте, пережите, допомогти віднайти зв'язки, відношення між явищами та предметами.

4. Розвивати потребу творчості. Створювати атмосферу престижності творчого процесу. Варто використовувати притаманну дітям цього віку імпульсивність та спрямувати її на творчість: запропонувати придумати риму, загадку, казку, самостійно віднайти що-небудь цікаве у природі тощо.

5. Підтримувати позитивні емоції. Відомо, що діти молодшого шкільного віку сильно цінують думку дорослих, радіють власним і чужим успіхам. Тому завдання педагога - дозволити дитині отримати почуття задоволення від власних досягнень, від власної творчої праці [1, с. 49].

Навчальна діяльність учнів обумовлюється метою, що мінімізує вплив репродуктивних методів, тому використання вчителем технологій, які забезпечать самостійну активність учнів у процесі творчої діяльності є потужним зовнішнім чинником.

Школа є тією лабораторією, де навчають і виховують, відкривають можливості кожної дитини, допомагають їй розвивати власні здібності й потреби. Початкова ланка – фундамент шкільного навчання, адже саме тут закладається основа для формування особистості майбутнього громадянина. Як? Де? Чому? Що? Звідки? З такими запитаннями постійно звертаються діти до дорослих: з раннього віку – до мам, тата, дідуся і бабусі; переступивши шкільний поріг – до учителів. Завдання школи – вчити учнів активно пізнавати життя. «Подумай, доведи, порівняй, відгадай, зроби висновок», – так доцільно відповідати на запитання цих маленьких «чомусиків», прагнучи розвинути їхній інтерес до світу, їхню фантазію, думку.

Кожна дитина унікальна, бо має певні здібності та задатки. Завдання вчителя – відшукати найменші пагінці таланту, розвивати їх. Виконання творчих завдань, створення «ситуацій успіху», повага до дитини – сприяє активізації процесу пізнання. Розвиток творчих здібностей молодших школярів відбувається у такій послідовності: цікаво → знаю → вмію.

Усі завдання творчого характеру мають бути розраховані на пошукову діяльність учнів, творче й уміле застосування набутих знань. Зміст завдань сприяє розвитку гнучкості й широти мислення, які необхідні для успішного розв'язання як навчальних так і життєвих задач.

Учням подобаються ті види навчальної діяльності, які дають їм матеріал для роздумів, можливість проявляти ініціативу і самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості та творчості. Адже в майбутньому трудовому житті стануть у пригоді міцна пам'ять, гостре око, хороший смак, образне мовлення.

Вимога сьогодення – використання сучасних технологій. У шкільній практиці потрібно надати перевагу інтерактивній методиці проведення навчальних занять та виховних заходів, застосовувати принципи індивідуалізації та диференціації навчання, створюючи мультимедійні презентації до уроку чи позакласного заходу. Розвиток творчих здібностей учнів включає розвиток творчого мислення – вміння узагальнювати, перетворювати знання в гнучкі системи, творчо аналізувати ситуацію. Для розвитку мислення школярів важливо давати проблемні завдання, в яких наявні суперечності викликають дискусію, спонукають до роздумів, пошуків і певних висновків.

Висновки. Таким чином, щоб розвинути творчі здібності учнів молодшого шкільного віку, педагогам доцільно: впроваджувати відкриті методи навчання, що передбачають дискусії, оригінальні експерименти, учнівські проекти, тощо; організовувати процес навчання із залученням учнів до наукового пошуку і використання отриманих знань на практиці; створити творчу атмосферу в процесі навчання, яка благотворно впливає на появу нових, оригінальних думок та ідей.

Література

1. Будій Н. Д. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у роботі над текстом на уроках української мови / Автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Н. Д. Будій. – Тернопіль, 2011. – 225с
2. Гуманізація процесу навчання в школі: Навчальний посібник / За ред. С. П. Бондаря. – 2-ге вид., доповн. – К.: Стислос, 2001. – 256 с.
3. Лук А. Н. Психологія творчості. – М.: Наука, 1978. – 128 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти: Затверджена Указом Президента України від 25.06.2013 № 344/2013.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям/ В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 310с.
7. Шуть М. М. Формування творчих умінь молодших школярів засобами музичних ігор у навчальному процесі. / Автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.09 / М. М. Шуть. – Харків, 2010. – 238 с.

УДК 371.035

А.Петляк,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A.Petlyak,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi